

РОЗДІЛ II. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.91

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2022-3-02>

ЗАСАДИ МЕДІАЦІЇ: ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ ТА ПРИВАТНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Піддубний Д. І.

старший викладач кафедри правознавства та фінансів

Полтавський інститут економіки і права

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

вул. Монастирська, 8, Полтава, Україна

orcid.org/0000-0002-1460-6180

dpiddubnyi@gmail.com

Ключові слова: *медіація, засади медіації, медіація у публічному праві, медіація у приватному праві, юрисдикційні та неюрисдикційні методи вирішення спорів.*

У статті автором розглянуто питання засад медіації в Україні з точки зору витоків вітчизняної правової системи та у перспективі наближення законодавства до *Acquis communautaire* Європейського Союзу. Доводиться думка, що неюрисдикційні способи вирішення спорів, зокрема медіація, що являє собою сучасний соціальний та правовий інститут, можуть частково нівелювати хиби української системи правосуддя, що викликані як історичними проблемами так і збройною агресією. У статті акцентується увага на необхідності фундаментального дослідження засад, як основи будь-якої правового механізму. Наводиться перелік вітчизняних та зарубіжних авторів, які досліджували питання засад медіації в своїх наукових працях. Автор здійснює аналіз останніх досліджень і публікацій щодо засад медіації, і доходить висновку, що ці роботи акцентують свою увагу на принципах через особливості самої процедури. Пропонується дослідити тяжіння української системи права до романо-германської правової сім'ї та, як наслідок, характерний поділ на приватно-правову та публічно-правову підсистеми. Незважаючи на різні підходи у науковій спільноті до поділу приватне та публічне право, виявлення тенденцій їх до дуалізму та взаємодії, робиться висновок, що згаданий розподіл впливає на різні сфери юридичної практики: нормотворчості, тлумаченні правових норм та правозастосуванні. У статті автор зазначає, що обидві підсистеми зараз базуються на засадах демократії, верховенства права та гуманізму. Водночас одні і ті самі загальноправові засади, що є спільними як для приватного так і для публічного права мають різне змістовне наповнення у кожній підсистемі. Окремо у статті піднімається питання щодо принципів проведення медіації, що згадуються у профільному законі, а також відсутності закріплення загальноправових засад на яких базується цей правовий інститут. Наводиться досвід включення засад медіації у різних галузях права, що містяться у Рекомендаціях Ради Європи, як актах, що значною мірою впливає на національне законодавство європейських країн. Відмічається підвищену увагу та закріплення засад медіації у публічних-правових галузях, у порівнянні з приватно-правовими. Як висновок автор висловлює думку щодо доцільності закріплення у Законі України “Про медіацію” загальноправових принципів, що притаманні всій правовій системі: верховенство

права, рівність, справедливість, можливість оскарження рішень медіації в судовому порядку. Особливо наголошується на необхідності подальшого детального дослідження загальноправових, міжгалузевих та галузевих принципів медіації для ефективної інтеграції цього соціального інституту в процесуальні галузі та усю правову систему України.

THE PRINCIPLES OF MEDIATION: PUBLIC LAW AND PRIVATE LAW ASPECT

Piddubnyi D. I.

Senior Lecturer at the Department of Law and Finance

Poltava Institute of Economics and Law

Open International University of Human Development "Ukraine"

Monastyrska str., 8, Poltava, Ukraine

orcid.org/0000-0002-1460-6180

dpiddubnyi@gmail.com

Key words: *mediation, principles of mediation, mediation in public law, mediation in private law, jurisdictional and non-jurisdictional methods of dispute resolution.*

In the article, the author considered the issue of the principles of mediation in Ukraine from the point of view of the origins of the domestic legal system and the perspective of bringing the legislation closer to the *Acquis communautaire* of the European Union. It is argued that non-jurisdictional methods of dispute resolution, in particular mediation, which is a modern social and legal institution, can partially eliminate the flaws of the Ukrainian justice system, which are caused by both historical problems and armed aggression. The article emphasizes the need for a fundamental study of the foundations, as the basis of any legal mechanism. A list of domestic and foreign authors who researched the issue of the foundations of mediation in their scientific works is given. The author analyzes the latest research and publications on the principles of mediation and concludes that these works emphasize the principles due to the peculiarities of the procedure itself. It is proposed to investigate the attraction of the Ukrainian legal system to the Romano-Germanic legal family and, as a result, the characteristic division into private-law and public-law subsystems. Despite the different approaches in the scientific community to the division of private and public law, and the identification of their tendencies towards dualism and interaction, it is concluded that the mentioned division affects different areas of legal practice: rule-making, interpretation of legal norms, and law enforcement. In the article, the author notes that both subsystems are now based on the principles of democracy, the rule of law, and humanism. At the same time, the same principles of general law, which are common to both private and public law, have different content in each subsystem. Separately, the article raises the question of the principles of mediation, which are mentioned in the relevant law, as well as the lack of consolidation of general legal principles on which this legal institution is based. The experience of including the principles of mediation in various fields of law, contained in the Recommendations of the Council of Europe, as acts that significantly affect the national legislation of European countries, is presented. Increased attention and consolidation of the principles of mediation in public-law sectors, compared to private-law sectors, is noted. In conclusion, the author expresses his opinion on the expediency of enshrining in the Law of Ukraine "On Mediation" general legal principles inherent in the entire legal system: the rule of law, equality, justice, and the possibility of challenging mediation decisions in court. The need for further detailed research of the general legal, inter-branch, and sectoral principles of mediation for the effective integration of this social institution into procedural branches and the entire legal system of Ukraine is emphasized separately.

Вступ. Сьогодні ми перебуваємо на одному із найважчих етапів соціального та правового розвитку незалежної Української держави – в умовах воєнного стану, введеного внаслідок збройної агресії з боку російської федерації. Особливо гостро в цей час постає потреба в одночасному реформуванні системи судоустрою та здійснення правосуддя в Україні при значних соціальних змінах.

Розвиток державності України спрямований на європейську спільноту, подальшу гармонізацію та імплементацію європейських інститутів у вітчизняну правову систему. 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський парламент ратифікували Угоду про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, а 23 червня 2022 року, лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Наша країна, відповідно до взятих правових зобов'язань, прагне зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та доброго врядування; забезпечує стабільність і дієвість демократичних інституцій; гарантує права людини і основоположні свободи, а також дбає про зміцнення судової влади та підвищення її ефективності. Водночас Європейський Союз та зобов'язався підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС [1].

Беручи до уваги історичні та поточні причини проблем судоустрою та правосуддя, а також обраний європейський шлях, розвиток альтернативних, тобто позасудових, способів вирішення спорів є нагальною потребою. Під альтернативним вирішенням спорів, як правило, розуміється взаємодія прийомів (технік) та методів, за допомогою яких сторони спору досягають згоди та укладають взаємовигідний для них правочин без звернення до суду. Тобто альтернативні процедури вирішення спору (*alternative dispute resolution*), якщо це не суперечить Конституції та закону України, можуть замінити процедуру вирішення спору в суді, не потребують значних фінансових та організаційних витрат сторін та інших учасників спору тощо [2, с. 14]. Якщо деякі позасудові способи вирішення спорів були закріплені в українському законодавстві достатньо давно, то фактичне функціонування медіації, як соціального інституту логічно завершилось прийняттям відповідного закону у 2021 році. Демократичний шлях розвитку, більше ніж сорокарічний досвід промування альтернативних методів вирі-

шення юридичних спорів на рівні Ради Європи та історичні витоки вітчизняної системи права з романо-германської правової сім'ї вимагають теоретичного дослідження медіації для її ефективного застосування.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Детальний аналіз соціального та правового інституту доцільно починати із вивчення його принципів. Дослідження засад медіації можна знайти у працях Ю. Д. Притики, О.С. Можайкіна, Г.О. Огренчук, О.О. Кармази, В.В. Рєзнікова, Н.А. Мазаракі, Б. Майерсона, С. Купера, Шахли Ф. Алі та інших науковців.

Засади медіації в сучасних наукових працях найчастіше досліджуються та констатуються через призму процедури її проведення. Дослідники детально розглядають насамперед добровільність, конфіденційність, рівність сторін, а також нейтральність, незалежність та неупередженість медіатора як основні принципи медіації. Проводиться аналіз правової природи принципів медіації, з'ясовуються їх зміст та наводиться визначення принципів як вихідних і визначальних правових ідей, положень та засад, які становлять процедурне та організаційне підґрунтя здійснення процедури медіації [3, с. 92]. Інша група праць присвячена взаємозв'язку медіації з процесуальними галузями права та взаємовплив принципів медіації на ці галузі [4, с. 14].

Разом з тим погляд на принципи медіації з точки зору витоків правової системи України потребує детальнішого вивчення. Гармонізація вітчизняного законодавства з правовою системою Європейського Союзу дає змогу критично проаналізувати нинішній стан та спрогнозувати подальший розвиток правового інституту медіації через призму її засад.

Виклад основного матеріалу. Традиційно, принципи права поділяють на: загальноправові, міжгалузеві та галузеві. Особливістю медіації є можливість застосування цього соціального та правового інституту до широкого кола суспільних відносин. Водночас загальні принципи такого засосування підлягають детальному дослідженню, з огляду на специфіку правового регулювання. Стрімка зміна суспільних відносин, розвиток громадянського суспільства та прав людини, зменшення ролі держави у житті громадян, адаптація нашої правової системи до законодавства Європейського союзу викликають проблему співвідношення, взаємозалежності та розмежування приватного та публічного права в Україні та вплив на засади медіації.

Поділ права на приватне і публічне має давню історію, а його витоки починаються ще з часів Стародавнього Риму. Класичне розмежування публічного і приватного права запропоноване

Ульпіаном, який визначив, що “публічне право стосується стану римської держави; приватне право – користі окремих осіб” [5, с. 14]. Таке розуміння було незмінним протягом століть. Публічне і приватне право традиційно вважають наскрізними лініями правового розвитку романо-германської правової сім’ї. Сьогодні правові системи багатьох європейських країн ґрунтуються на принципі поділу права на приватне і публічне. Сутність цього поділу полягає, що в кожній системі права є норми, які покликані забезпечувати загальнозначущі публічні інтереси, тобто інтереси суспільства, держави в цілому, а є норми, які захищають інтереси окремих осіб [6, с. 77-78].

У країнах загального права відсутній його поділ на звичні для вітчизняного юриста галузі: цивільне, трудове, адміністративне, кримінальне тощо. Норми, які в інших країнах зазвичай належать до сфери цивільного права, утворюють тут самостійні розділи, такі, наприклад, як договірне право, деліктне право, право власності тощо [7, с. 27].

У науковій також наводиться думка, що деякі прихильники господарського права вважають поділ права на публічне і приватне (в будь-якому разі, у сфері підприємництва) явищем, що віджило себе [7, с. 29].

Незважаючи на різні підходи, переважає точка зору, що сучасна вітчизняна правова система має більшість ознак, властивих романо-германському праву та містить традиційний поділ на публічне та приватне право.

Окрім теоретичної цінності цей принцип поділу впливає на різні сфери юридичної практики. Це знаходить своє відображення у нормотворчості, тлумаченні правових норм та правозастосуванні.

Розділити право України на дві частини – публічне право і приватне складно, перш за все, на практично-прикладному рівні права України право з низки причин. Так, на теоретичному рівні існує багато концепцій і підходів щодо визначення змісту та співвідношення публічного і приватного права, а на практично-прикладному рівні використовується поділ права на галузі, оскільки він зручніший і для праворозуміння, і для систематизації законодавства, і для використання в правозастосовній діяльності [8, с. 58-59].

Незважаючи на проблеми у практичному поділі, науковці відмічають постійну синергію в середині системі права. У загальній теорії права іноді виділяють такі три основні напрями взаємодії підсистем публічного та приватного права: 1) проникнення принципів, методів та інститутів публічного права у галузі приватного права; 2) проникнення принципів, методів та інститутів

приватного права у галузі публічного права; 3) формування комплексних (змішаних, гібридних) галузей та інститутів права [9, с. 71-72].

Також відмічають постійний динамізм і взаємопроникнення публічного та приватного права, що проявляється у дуалізмі права [7, с. 29]. Дуалізм – філософська теорія, що допускає в будь-якій галузі два незалежних і невідпорядкованих одне одному початків [6, с. 79]. Цей дуалізм насамперед проявляється в різних сферах та методах регулювання суспільних відносин, а також викликає наявність їх різних засад.

Поділ вітчизняної системи права на дві підсистеми публічного і приватного є наслідком тяжіння до романо-германської сім’ї. Розбіжності у сферах, методах та засадах цих підсистем є концептуальними. Водночас сьогодні доцільно наголосити на зближенні приватного і публічного права на новій гуманістичній основі. Такою основою є ідеї первинності прав і свобод людини і громадянина, розумного балансу інтересів особи і суспільства, неприпустимості свавільного державного втручання. Загальнолюдські та демократичні засади, що знаходять свій прояв у загальноправових принципах верховенства права, пропорційності, справедливості, рівності, які поширюють свою дію на сферу як публічного, так і приватного права. Проте ця єдність не виключає особливостей застосування цих загальноправових принципів у кожній сфері [5, с. 14].

Медіація як соціальний інститут має універсальний характер і може засосовуватись у різних правовідносинах. Ця загальність неюрисдикційного методу вирішення різноманітних спорів повинна була б знайти своє відображення у відповідних принципах. Закон України № 1875-IX 16 листопада 2021 року “Про медіацію”, що набрав чинності 15 грудня 2021 року не містить відповідних загальноправових засад медіації. Зокрема, у статтях 4 – 8 проекту врегульовані лише принципи медіації. Незважаючи на відповідні зауваження та пропозиції Головного юридичного управління Верховної Ради України до проекту Закону України “Про медіацію”, що згодом став Законом № 1875-IX, законодавець залишив питання засад поза увагою [10].

Так, стаття 4 Закону визначає, що медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації [11].

Цікаво виглядає європейський досвід. Засади проведення медіації як альтернативи судовому розгляду найчастіше прямо закріплюються в нормативно-правових актах. Основними юридичними інструментами, якими послуговується Рада

Європи, є рекомендації. Рекомендації видаються Комітетом Міністрів Ради Європи і не мають формальної зобов'язуючої сили, а становлять джерела права типу *soft law*. Незважаючи на, це рекомендації на практиці мають значний вплив як на створення, так і на застосування національного права. Рекомендаційні приписи, однак, не є підставою позовів (*cause of action*) громадян країн-учасниць Ради Європи, а також безпосередньо не накладають на них ніяких прав та обов'язків [12, с. 23].

Якщо проаналізувати Рекомендацію Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах, то можна констатувати, що підхід є схожим з українським законодавцем, а основними засадами медіації у приватно-правових відносинах, які згадуються є можливість оскарження рішень медіації в судовому порядку та вимога щодо того, що домовленості, досягнуті за результатами медіації не повинні суперечити публічному порядку [13]. Рекомендація №R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах містить такі засади забезпечення захисту найкращих інтересів і добробуту дитини та конфіденційності [14].

Комплексний аналіз Рекомендації Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами дозволяє виділити наступні засади, що притаманні медіації в публічній сфері [15]:

- Верховенство права.
- Забезпечення прав сторін.
- Незалежність і неупередженість медіаторів.
- Рівність.
- Прозорість.
- Гарантування виконання рішень.

Можливість оскарження рішень медіації в судовому порядку.

У Рекомендації та Додатку до неї №R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах встановлені такі засади [16]:

- Добровільність.
- Конфіденційність.
- Право на правову допомогу учасників медіації.
- Справедливість.

Як висновок можна констатувати, що Рада Європи при проведенні медіації в публічних-правових спорах особливо підкреслює основні засади процедури та вимагає застосування загально-правових вимог щодо інституту медіації.

Вітчизняний профільний закон регламентує проведення процедури медіації як в публіч-

них, так і в приватних правовідносинах. Так, стаття 3 визначає, що дія закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) [12].

Необхідно врахувати універсальний характер цього закону, тому у ньому доцільно визначити загальні засади медіації, що притаманні як приватній так і публічній підсистемам. Більше того зближення і взаємопроникнення цих підсистем одна в одну та використання загальноправових принципів є необхідним для розуміння основи та єдності всієї правової системи України.

Зазначена єдність, водночас не виключає особливостей застосування загальноправових принципів у кожній сфері. Наприклад, існує приватно-правовий і публічно-правовий підхід до принципу рівності. Перший передбачає контрактну (контрагентну) модель рівноправ'я, яка заснована на ідеї рівності суб'єктів приватного права як учасників правочину, тоді як у публічному праві панує універсальна модель рівноправ'я – рівність перед третьою “силою” публічної влади. Якщо ж звернутися до принципу справедливості, то слід зазначити, що в основі лежить насамперед вирівнювальна справедливість (*justitia commutativa*). Для публічного права, що регулює головним чином відносини між окремими індивідами та суспільними утвореннями або між суспільними утвореннями, важлива також розподільна справедливість (*justitia distributiva*) та легальна справедливість (*justitia legalis*) [5, с. 14].

Висновки. У Законі України “Про медіацію” доцільно було б закріпити загальноправові принципи, що характеризують усю правову систему: верховенство права, рівність, справедливість, можливість оскарження рішень медіації в судовому порядку. Загальноправові принципи, з одного боку, відображають об'єктивні властивості права, що зумовлені закономірностями розвитку суспільства, а з іншого – втілюють суб'єктивне сприйняття всіма членами суспільства, їх моральні та правові погляди, відчуття, вимоги, які знаходять свій вираз у різноманітних правових вченнях, теоріях, напрямках праворозуміння [3, с. 88]. Нормативне закріплення принципів дозволить підкреслити особливості та наповненість медіації як соціального і правового інституту, так і процедури неюрисдикційного вирішення конфліктів.

Враховуючи особливості можливості застосування медіації в різних галузях права міжгалузеві та галузеві принципи, що функціонують у цих сферах будуть застосовуватись і до самої медіації.

Подальше дослідження піднятих у статті питань дозволить дослідити взаємозв'язок правового та соціального інституту медіації та процедури її проведення з усією правовою системою, а також окремими галузями права України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Дата оновлення: 30.11.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
2. Кармаза О. Медіація та переговори як альтернативні способи вирішення спорів. *Підприємництво, господарство і право*. №5. 2020. С. 13-17.
3. Притика Ю. Д. Зміст та класифікація принципів медіації. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2010. № 10. С. 86-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2010_10_13.
4. Ali, S. F. (2018). *Court mediation reform: Efficiency, confidence and perceptions of Justice*. Edward Elgar Publishing. URL: <https://bit.ly/Courtmediationreform>
5. Погребняк С. П. Поділ права на публічне та приватне (загальнотеоретичні аспекти). Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2006. Випуск 12. С. 3-17.
6. Бірюкова А. Г. Співвідношення приватного та публічного права: дуалістичний аспект. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 76-80.
7. Майданик Р. *Право України: дуалізм і система* // Приватне право: науковий журнал: додаток до юридичного журналу «Право України» / Редакція журналу «Право України». Київ, 2013. № 1. С. 26-41.
8. Миколенко О. І. Поділ національного права на публічне і приватне право та його теоретичне і практичне значення. *Правова держава*. 2016. № 23. С. 58-64.
9. Дронів Б. М. Взаємовплив приватного і публічного права: сучасна континентально-європейська теорія і практика: Дис ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Борис Мирославович Дронів. Х., 2012. 192 с.
10. Зауваження Головного юридичного управління Верховної Ради України до проекту Закону України «Про медіацію» URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877
11. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
12. Подковенко Т. Правове регулювання медіації у європейському праві [Текст] / Тетяна Подковенко, Наталія Фігун // Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип. 4. С. 22-29. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/38366>
13. Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2002_10_2002_09_18_1.pdf
14. Рекомендація №R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_98_1_1998_01_21.pdf
15. Рекомендація Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами - приватними особами. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2001_9_2001_09_05.pdf
16. Рекомендація №R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828#Text

REFERENCES

1. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, (2015) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text . [in Ukrainian]
2. Karmaza, O. (2020). *Mediatsiia ta perehovory yak alternatyvni sposoby vyrishennia sporiv*. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. №5. 2020. S. 13-17. [in Ukrainian]
3. Prytyka, Yu. D. (2010). *Zmist ta klasyfikatsiia pryntsyviv mediatsii*. *Biuletyn Ministerstva yustytzii Ukrainy*. 2010. № 10. S. 86-92. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2010_10_13. [in Ukrainian]
4. Ali, S. F. (2018). *Court mediation reforms: Efficiency, confidence and perceptions of justice*. Edward Elgar Publishing. <https://bit.ly/Courtmediationreform>. [in English]
5. Pogrebnyak, S. P. (2006). *Podil prava na publichne ta pryvatne (zahalnoteoretychni aspekty)*. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia*. 2006. Vypusk 12. S. 3-17. [in Ukrainian]
6. Biryukova, A. G. (2018). *Spivvidnoshennia pryvatnoho ta publichnoho prava: dualistychnyi aspekt*. *Pravo i suspilstvo*. 2018. № 4. S. 76-80. [in Ukrainian]

7. Maidanik, R. (2013). Pravo Ukrainy: dualizm i systema // Pryvatne pravo: naukovyi zhurnal: dodatok do yurydychnoho zhurnalu «Pravo Ukrainy» / Redaktsiia zhurnalu «Pravo Ukrainy». Kyiv, 2013. № 1. S. 26-41. [in Ukrainian]
8. Mykolenko, O. I. (2016). Podil natsionalnogo prava na publichne i pryvatne pravo ta yoho teoretychne i praktychne znachennia. Pravova derzhava. 2016. № 23. S. 58-64. [in Ukrainian]
9. Droniv, B. M. (2012). Vzaiemovplyv pryvatnogo i publichnogo prava: suchasna kontynentalno-ievropeiska teoriia i praktyka: Dys ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01 / Borys Myroslavovych Droniv. Kh., 2012. 192 s. [in Ukrainian]
10. Remarks of the Main Legal Department of the Verkhovna Rada of Ukraine to the draft Law of Ukraine "On Mediation" (2021). URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877. [in Ukrainian]
11. On Mediation (2021). Law of Ukraine as of November 16, 2021 No. 1875-IX. Update date: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>. [in Ukrainian]
12. Podkovenko, T. (2019). Pravove rehuliuвання mediatsii u yevropeiskomu pravi [Tekst] / Tetiana Podkovenko, Nataliia Fihun // Aktualni problemy pravoznavstva. 2019. Vyp. 4. S. 22-29. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/38366>. [in Ukrainian]
13. Recommendation Rec (2002)10 of the Committee of Ministers to member States on mediation in civil matters (2002). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2002_10_2002_09_18_1.pdf. [in Ukrainian]
14. Recommendation No. R (98) 1 of the Committee of Ministers to member states on family mediation (1998). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_98_1_1998_01_21.pdf. [in Ukrainian]
15. Recommendation Rec (2001) 9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties (2001). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2001_9_2001_09_05.pdf. [in Ukrainian]
16. Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states of the Council that are interested in organizing mediation in criminal cases (1999). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828#Text. [in Ukrainian]